

amely együttműködésre, felelősség- és biztonság tudatra törekszik. A tradicionális és konvencionális értékek (teljesítmény, segítőkészség) fontossága nő Németországban. Ezzel szemben egyes konzervatív politikai minták – mint például az idegengyűlölet – elfogadása fokozatosan csökken.

A férfi és a női szerep értelmezése is változóban van. Az oktatás kiterjesztése, az emancipáció, illetve a munkaerőpiac lazulása mind hozzájárulnak a hagyományos *férfi és női szerepek* felbomlásához. A reálbérek általános csökkenése miatt az egzisztenciához szükséges anyagi javak megteremtésére gyakran két kereső személyre van szükség a családban. A rendszerváltás előtt az NSZK-ban általában a férfi biztosította a családfenntartó keresetét. Az NDK-ban a kétkeresős családmodell volt a jellemző. Így ma az ott élő fiatal nők számára a karrier és a családalapítás összeegyeztetése nem csupán vágyálom, hanem saját szülei és nagyszülei generációkon át működő családi modellje.

A fiatal párok leggyakrabban egységes munkamegosztással tervezik a családi menedzsment, valamint a munkahelyi köteleességek terheinek viselését. Ennek sikerességét viszont sok esetben közösségi problémák akadályozzák: úgymint merev munkaidőbeosztás, óvoda hiánya, a nők korlátozott karrierépítési lehetőségei. A fiatal kelet-német nők gyakrabban foglalnak állást az egyenlőség elve mellett, mint a nyugatiak.

Az általános német közvélemény szerint a nyugati tartományokban mára már megvalósult a multikulturális együttműködés a bevándorlókkal, ami a keleti területekre még nem jellemző. Fokozatosan csökken az idegengyűlölet. Ehhez nagyban hozzájárul az oktatási rendszer céltudatos – demokratikus és szociális kompetenciák fejlesztésére irányuló – törekvése, valamint az egyéni értékrendszer átalakulása és a társadalmi életben való aktivitás is. Az újraegyesítés óta folyamatosak a viták a politikai és társadalmi participáció összefüggésében. Különbőség mutatkozik a keleti és nyugati fiatalok tényleges politikai tevékenységében, főleg a nők alulreprezentáltságának terén. Nyugaton az oktatás-képzés, a különböző szervezetek, egyházak nagy hangsúlyt fektetnek a közösségi élet gyakorlására. Az egyesületi tagság az egyes területeken viszonylag stabil, ami szintén a társadalmi-politikai aktivitás irányába terel.

A kötet jól felépített, igen széles, tablószerű összképet mutat a fiatalok szociális és gazdasági helyzetének alakulásáról Németország egykori keleti és nyugati részein a rendszerváltás óta. Az elméleti megközelítésen túl empirikus vizsgálatok eredményeinek logikus egymásra épülése és rendszerezett összehasonlítása jellemzi a tematikát. A könyv táblázatokkal és diagramokkal segíti a megértést, kiválóan használható másodlagos irodalomként. A kiadvány hiánypótló a társadalomtudományok terén, valamint további kérdéseket vet fel a fiatalok rendszerváltás utáni helyzetének kutatásában, például a politika és a multikulturalitás témakörében.

(Martina Gille [Hrsg.]: *Jugend in Ost und West seit der Wiedervereinigung. Ergebnisse aus dem replikativen Längsschnitt des DJI-Jugendsurvey. / Schriften des Deutschen Jugendinstituts, Jugendsurvey; 4/*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009, Wiesbaden. 311 p.

Tamás Zsófia

OKTATÁSÜGYI KÖRKÉP EURÓPÁBAN

Európa jelenlegi oktatásügyi helyzetének megértése céljából aligha találunk átfogóbb kötetet, mint a német szerkesztők fáradozásai nyomán készített *Die Bildungssysteme Europas* c. kézikönyvet. Ez a harmadik kiadás (*a Die Schulsysteme Europas és a The Education Systems of Europe után*), a szerkesztők azonban kiemelik, hogy ez a kötet nem azonos az előző két kiadással, hanem azoknak átdolgozott, bővített változata. Már az új cím is arra hívja fel az olvasó figyelmét, hogy jelen alkalommal nem csupán az egyes országok iskolarendszeréről, hanem egy szélesebb perspektívából szemlélt oktatásügyi állapot megajzolásáról van szó. A neveléstudomány, az oktatáspolitikai szakemberei minden bizonnyal értik az új címválasztás szükségességét. Akik azonban nem a szakma művelői, ebből még valószínűleg nem sejtik, hogy a következőkben az európai oktatásügyi helyzetet annak megváltozott kontextusai között, az élethosszig tartó tanulás elkerülhetetlen következményeivel együtt tárgyalják a szerzők.

A kötet szerkesztői a különböző európai országok oktatásügyi szakértőit kérték fel országuk oktatásügyének rendszerszintű leírására. Az országokat bemutató tanulmányok belső logikája a német koncepciót követi, vagyis a történeti szemléletet. Az egyes országokban jelentkező kihívások kiemelt szerepet kapnak a különböző oktatási modellek megkonstruálása során. A történeti gyökerek bemutatása után megjelennek az oktatás szinterei, szintjei, célkitűzései, valamint azok a szereplők, akik a jelenlegi oktatási helyzet irányításáért, haladásáért felelnek. A múlt és a jelen rögzítését követően a szerzők lehetséges irányvonalak megadásával továbbgondolásra adnak alkalmat. Az áttekinthetőséget segíti, valamennyi tanulmány esetében, a mellékletként megjelenő, az adott ország iskolarendszerét bemutató ábra.

Hazánkat *Rébay Magdolna* és *Kozma Tamás* ismerteti. A magyar oktatási rendszert ők is a történelmi és társadalmi keretfeltételek megadását követően mutatják be. A szerzők az 1868-as népiszkolai törvényről származtatják a modern magyar oktatási rendszer kialakulását. A rövid történeti leírás az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozással zárul, mely a jelenlegi oktatáspolitikai célkitűzéseket, törvényi szabályozást, irányítást, finanszírozást és a magániskoláztatás lehetőségét napjainkban is meghatározza. Ezt követően jól differenciált képet adnak az iskolarendszerről, úgyhogy a külföldi olvasó számára az iskolafokok hierarchiája könnyen áttekinthetővé válik. A leírást a szerzők – a többiekhez hasonlóan – a nehézségek, az aktuális viták és fejlődési lehetőségek felvázolásával zárják.

A különböző tanulmányok olvasása közben elsősorban a sajátosságok domborodnak ki. Egy-egy ország megoldási kísérlete, még ha egyéni válaszként tűnik is fel, egy tendencia részeként jelenik meg a kutató számára. Különös tekintettel kell lennünk a posztkommunista országok, a kelet-közép-európai térség felzárkózásával létrejövő változási folyamatokra, melynek hazánk is közvetlenül érintett szereplője. A bevezető írásban *Wolfgang Hörner* a kötet kiemelt céljaként említi az európai oktatási rendszerek sajátos egységének hangsúlyozását, valamint azt, hogy az integrálódó országok oktatási rendszerei is átalakuláson mennek keresztül.

Hogyan mutathatjuk be Európa oktatásügyét jelen könyv alapján? Az Egyesült Királyság, Fran-

ciaország, Németország, vagy épp hazánk oktatási helyzetének ismertetésével? Nem csupán országtanulmányokról van szó. A könyv összehasonlító funkcióval is rendelkezik. Az egyes leírásokból levonhatjuk a következtetést, hogy mi vezethet a sikeres iskolarendszer megvalósításához. Fellelhetjük azokat a kritériumokat, melyek a hasonló múlttal rendelkező országokra jellemzők, valamint láthatjuk azokat a speciális hátráltató tényezőket is, amelyek csak egy-egy ország esetében jelentkeznek. Az országélemzéseket olvasván világossá válik, hogy a különböző iskolarendszerek sok esetben azonos fejlődési trendeket követnek. A hasonló törekvések, kihívások, az európai kontinenshez való tartozás nem egymástól lehatárolt fejlődési utak előrevetítését jelzik.

Kétségtől, Európa oktatásügyének fejlődése egy összehasonlító, elemző munkában mutatkozna meg leginkább. Bár *Gert Geißler* az oktatás helyzetét nemzetközi kontextusban tárgyalja (rámutat az európai térség történeteseinek sajátos összefonódására, fejlődési ívére), de írása inkább a többi tanulmány bevezetésének, mintsem mélyreható elemzésnek tekinthető.

A szerkesztők jelen esetben lemondtak a történeti, valamint a nemzetközi összehasonlító elemzésről. Egy következő nagyszabású munka eredményeként azonban tervezik, hogy az európai országok oktatásügyét megismerve a hasonlóságok és a különbségek rögzítésére, bizonyos perspektívák felmutatására is vállalkoznak. A kiadó célja a továbbiakban is az marad, hogy – túl az egyes országok bemutatásán – Európa oktatásügyének globális szemléletéhez járuljon hozzá.

Már ez a kötet is bizonyítja, hogy az európai egység nemcsak gazdasági vagy térségi szinten határozható körül, hanem kulturális (kultúrtörténeti, ideológiai) alapon is, melynek legfontosabb eleme az iskola. Iskolán ellenben már nemcsak az elemi, középfokú és felsőfokú képzést kell értenünk, hanem az oktatásügy minden olyan szektorát, ahol képzés megjelenik. A szerkesztők a képzés fogalmát a maga komplexitásában, ellentmondásos voltában ragadják meg. A képzést már történeti szempontból is paradox jelenségként értelmezik. Magában foglalja a felvilágosodás következményét: az iskola univerzalizmusát, kiépülését s ezáltal az állam által előírt program megvalósítási célját. Másrészt azonban a képzés, oktatás előtérbe kerülése visszavezethető a nemzetállamok 18. századi kialakulásához

is, amikor az oktatás a nemzeti, vagyis az egyedi jelleg megerősítésének lett fontos eszköze. A szerkesztők állítása szerint ez a két irányba mutató törekvés ma is hasonlóképp van jelen, az oktatás kettős funkciót lát el. Az univerzális értékek és a nemzeti identitás egymásmellettségéről ötven ország oktatási rendszerén keresztül bizonyosodhatunk meg. Az univerzális és a partikuláris sajátos dialektikájával a szerzők korunk európai oktatásügyének egyik legfontosabb mozzanatára világítanak rá.

A szerkesztők érdeme tehát, hogy az európai országok oktatási helyzetét egy kötetbe rendezik, megteremtnek egy olyan hálózatot, melyen ke-

resztül az oktatáspolitikai szakértői érintkezhetnek egymással. A kötet tulajdonképpen lehetőséget ad az európai diskurzusra: európaiak szólnak európaiaknak saját hazájukról, saját hazájukból. A harmadik kiadást, az oktatáspolitikai egyik jelentős kézikönyveként, minden német nyelvben jártas érdeklődő élvezettel forgathatja.

(*Hans Döbert, Wolfgang Hörner, Botho von Kopp u. a. [Hrsg.]: Die Bildungssysteme Europas. / Grundlagen der Schulpädagogik; 46/. Schneider Verlag Hohengehren GmbH, 2010, Baltmannsweiler. 867 p.*)

Bicsák Zsanett Ágnes

